

18

1736, 5

5

Q. E. F. Q. S.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,

DE

DEFINIENDIS
JUSTIS SCIENTIARVM
PHILOSOPHICARVM
LIMITIBVS,

PRIOR,

QVAM

IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA,

PRÆSIDE

SAMVEL. CHRISTIANO HOLLMANNO

LOG. ET MET. P. P. O.

ad diem XXI. Jul. A. M DCC XXXVI.

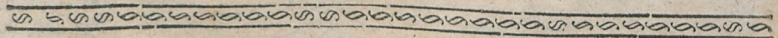
IN AVDITORIO PHILOSOPHICO

DEFENDET

JOH. CHRISTIANVS CLAPROTH,

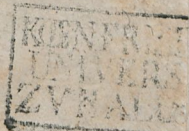
OSTERODA-CHERVSCVS,

L. L. & Philos. Cultor.

Göttinge

Litteris Joh. Frider. Hageri.

1736

DISSELTATIO PHILOSOPHICA

DE FINIBUS
IUSTITIAE SCIENTIARUM
PHILOSOPHICARUM
LIMITIBUS

AV. A. DOMINI GEORGIUS KRISTIANUS

SAMUEL CHR. JANO HOLLMANN

LOC. ET MET. P. R. O.

ANNO DOMINI MDCCLXXII

IN ACADEMIA PHILOSOPHICA

PRaesidet

JOH. CHRISTIANUS CLAROTUS

OSTENSUS CHIRURGVS

in Art. Med. Cap. 1.

Commissarius

Idem Joh. Fr. Hagen

BENEFICIORVM
AB AMPLISSIMO
REIPVBLICÆ OSTERODANÆ
SENATV

VIRIS
GENEROSISSIMO
PRÆNOBILISSIMIS AMPLISSIMIS
CONSVLTISSIMIS PRVDENTISSIMIS

DOMINIS

DN. CONSVLE

DN. CONSVLE ADIVNCTO

DN. SYNDICO

DN. SYNDICO ADIVNCTO

CETERISVE DOMINIS SENATORIBVS
PATRONIS SVIS OPTIMIS

IN SE
COLLATORVM
PATROCINIIVE PRÆSTITI
MEMORIÆ
PAGINAS HASCE
SACRAS ESSE IVBET

DOMINVS
DN. CONSULE
DEFENDENS.
CETERISVE DOMINIS SENATORIBVS
PATRONIS SVIS OPTIMIS

PRÆFATIO.

A Regumentum ad dissertationem quandam publicam de-
lecturis, & mihi, & elegantissimi ingenii, perpoli-
tæque doctrinæ, juveni, *Nobilissimo Domino Respondenti*,
varia quidem se obtulerunt, quæ & novitate forsan sua se
commendare, & lectorum quoque nostrorum *expectationi* me-
lius, quam quod in præsentem delegimus, respondere forsan
potuissent; nisi, ob plures una rationes, hoc quidem reliquis
omnibus jam præferre, potius nobis fuisset visum. Tace-
mus *alias*, quas, lectorum, scire parum refert: hoc unicum ta-
men tacere non possumus, illud nobis animo firmiter hæ-
rere propositum, omni data occasione ad *veritatem*, & scien-
tiarum *utilitatem*, promovendam potius, quam ad *pompam*,
& *ostentationem*, philosophari. Nequis in *alienam* vero
messëm falcem hæc ipsa dissertatione nos simul immittere,
existimet, quando, *ultra* illas disciplinas philosophicas, quæ
publice docendæ hæc in academia clementissime mihi deman-
datæ sunt, pedem nos proferre, in subsequentiis observa-
bit; præmonendum id publice hic esse putavimus, non adeo
angustis cancellis doctores publicos circumseptos apud nos,
lege publica, esse, ut præter scientias, singulis demandatas,
nihil de reliquis, ad suam, uti vocant, facultatem pertinen-
tibus, doctrinis, sive scripta, sive viva, voce tradere cui-
quam liceat. Quin POTENTISSIMI POTIUS REGIS, & CONDITORIS

NOSTRI MÛNIFICENTISSIMI, cautum voluntate est, ne, præter demandatam cuius clementissime, aliam quamcunque, ad eandem facultatem pertinentem, scientiam, quam quisque se callere existimaverit, & ore, & scripto, auditoris, lectorisve, tradere, cuiquam fraudi sit; quod ipsum cum insigni omnino & discentium, & scientiarum ipsarum, emolumento est conjunctum. Nihil ergo hic nec à nobis peccatur, quando de *aliis* simul, quam de sola *rationali*, & *prima philosophia*, sententiam qualemcunque nostram hic expromimus. Huic accedit, quod ab eo, qui *integrum philosophicarum scientiarum systema* edere invulgas sustinet, postulari jure meritoque poterat, ut & rationem tractationis suæ lectoribus suis aliquando in genere reddat, & quare *hoc* potius, quam *alio* quocunque, *ordine* omnia tradat, *hanc* potius, quam *aliam* quamcunque, & *totius philosophiæ*, & *singularum* in eadem occurrentium, & vulgo ad eandem relatarum, *disciplinarum, ideam* formet, dilucide aliquando, & pro instituti ratione paulo copiosius, exponat. Præsenti ergo, & sequenti, dissertatione idem jam facere constituimus. Faxit ergo Deus, feliciter!

Dif-

DISSERTATIO,

De definiendis justis scientiarum philosophicarum limitibus,

P R I O R

§. I.

Quod in aliis, bene multis, magnique saepe momenti, rebus evenire haud raro videmus, ut, postquam semel, sive jure, sive injuria, & praeter omnem saepe rationem, *invaluerunt*, atque imperita inprimis multitudinis rulerunt plausus, in illarum, post aliquem temporis decursum, non amplius inquiratur *fundamentum*, causaque *meritum*, quin ipsa potius *consuetudo* rationis plerisque loco, & pro lege, sit; id in ipsa quoque philosophia, disciplinisque philosophicis, qua & exemplis tamen, & praecipis, praeferre aliis facem debebant, cum non parvo illarum damno, evenire omnino videmus. Neque instituti vero nostri praesentis patitur ratio, neque, quod alio jam tempore factum id a nobis est (a), opus in praesenti erit, ut, quid *philosophia* nomine antiquiori aeo plerisque venerit, jam pluribus repetamus, atque, vel de antiquiorum *varia* universam philosophiam *dividendi ratione*, vel divisionis illius, quod ipsi for-

*In deter-
minanda
philoso-
phia no-
tione au-
toritas
magis,
quam ra-
tio, valet.*

A 3

fan

(a) in tribus nempe, de vera philosophia notione, dissertationibus, Virembergae Saxonum 1732. & 1733. ed.

san habuerunt, *fundamento*, jam prolixè dispicimus. Ponamus vero, gravissimas fuisse antiquissimis græcorum philosophis, à quibus isthæc ad nos successu temporis manarunt, rationes, cur vel *tripartitam* illam, CICERONI sapius memoratam, philosophiæ divisionem, in *naturalem, moralem, & dialecticam* (b), vel *bipartitam* quoque illam, apud nos plerumque receptam, in *theoreticam, & practicam*, & admiserint, & assensu suo firmaverint, cujus tamen rei nulla fere in residuis illorum scriptisprehendimus, quæ alicujus momenti sint, vestigia; hoc certe extra dubitationem positum est, illos fere omnes, qui exemplum illorum postea secuti sunt, non *rationibus* evidentibus, sed *solis ipsorum autoritatibus*, motos, ad nostra fere usque tempora, hanc totius philosophiæ in partem suam *theoreticam, & practicam*, distributionem, atque *utriusque* illius in *subordinatas* suas porro scientias divisionem, tanquam rem, de cuius *fundamento* dispicere amplius necesse non sit, retinuisse, & quasi de manu in manum posteris tradidisse, sicque ex solo antiquitatis, autoritatis, & consuetudinis, præjudicio ab alijs ad alios semper transmisisse. Ut in ipsam enim philosophiæ *notionem* accurate inquirerent, ejusque cum alijs scientiis *discrimina, & differentias*, ex eadem ipsa, prouti par quidem erat, definirent, quasve, qualesve, pro hac ejusdem supposita notione, *partes, & scientias*, referre ad eandem necesse esset, cogitarent; de eo vero vix centesimum, immo millesimum, vel eorum, qui ipsi tamen integra philosophiæ, disciplinarumque philosophicarum, systemata & compendia condiderunt, aliisque has scientias tradiderunt, sollicitos fuisse,prehendimus. Ita receptum semel usu erat; ita ab alijs erat traditum; has, & non alias, scientias ad philosophiam majores nostri retulerant: num bene vero, & pro rei merito, id fecerint, an minus? num philosophiæ notionem isthæc adæquate exhauriant, an potius aliquid vel deficiat adhuc, vel etiam abundet? & quæ ejusmodi erant alia, id vero curabatur à nemine. *Pecorum fore ritu sequebantur* plerique, ut SENECA scite ait, *antecedentium gregem,*

per-

(b) vid. *ejus quest. acad. lib. I. p. 8. opp. ex edit. D. Gorbostredi in 4. et lib. IV. p. 46. sq. ut & de finib. bon. & mal. lib. V. p. 142. sq.*

pergentes, non qua eundum est, sed qua itur (c). Neque hodie etiam inter philosophos deesse, qui non majori circumspectione, & prudentia, hic rem suam agant, res ipsa, & persequens experientia, satis superque loquuntur.

§. II.

Ex auctoritate ergo, & usu communi, adeoque præjudicio quodam, potius, quam distincta quadam definitaque ratione, uti *toti philosophia* sui, hoc modo, præfiniuntur, apud plerosque, limites; sic idem fere de *singulis quoque disciplinis* philosophicis, seorsum, & in se, spectatis, non minus valet. Legebant & hic sequentes olim antecedentium suorum vestigia, neque aliam habebant, cur hæc, vel illa, in hac illave disciplina philosophica, pertractarent capita, rationem, quam quod idem ab aliis, se superioribus, factum eodem modo esse, observabant: parum interea iterum de eo solliciti, num ipsius illius disciplinæ fini, totiusque simul philosophiæ notioni, id satis commode recteque conveniret, an vero minus. Quæ enim alia, quæso, fuit ratio, ut rem exemplo quodam illustremus, cur v. c. per tot integræ secula, doctrina *ethica* nullis aliis, quam jejunis illis de *summo bono, de virtutibus intellectualibus, & moralibus, de idoneo ethices subiecto* &c. quæstiunculis, & disceptatiunculis, personarum? Quæ alia ratio, quod in *logica*, seu uti potius vocabatur, *dialectica*, nihil, præter *terminos prædicabiles, seu antiprædicamentales, prædicamentales, & postprædicamentales, variasque propositionum, & syllogismorum, stribligines, atque, post pauca, eaque magnam partem inepta, de demonstrationibus, decantatorum istorum locorum dialecticorum, vel uti aliis vocantur, topicorum, & elenchorum sophisticorum, infaustos labyrinthos, & scopulos, à tot seculorum, locorum, & religionum diversarum, scriptoribus fuerint tradita? Quæ alia ratio, quod in metaphysica nil, præter illud unum, verum, bonum, cum reliquis suis, non aliter, ac super filo quodam adductis, & inter se copulatis, ineptiis metaphysicis, apud tot doctores, & scriptores, metaphysicos vel legerentur, vel audirentur.*

(c) de vita beata cap. I.

rentur? Ut *alia* philosophiæ partes, & scientias jam taceamus. Scilicet viderant, ita rem ab aliis, quorum pro ratione sufficiente ipsis erat auctoritas, esse traditam. Quod illi ergo præverant, hi sequebantur, *exemplum*, quum, quam sequerentur, *rationem* nec haberent, nec studerent assequi. *Inde ista tanta*, quod SENECÆ iterum perelegans l.c. est monitum, *coacervatio aliorum supra alios ruentium*; quod non ad *rationem* scilicet, uti ipse præfatur, sed ad *similitudinem*, vivimus.

§. III.

*Idemque
vel apud
recentiores
locum in-
venire, o-
stenditur.*

Neque multo propitiora deprehendimus scientiarum philosophicarum fata, ex quo in *eclecticorum* philosophorum manus eadem inciderunt. Neque enim vel de determinanda philosophiæ notione in genere, vel de iustis singularum scientiarum philosophicarum limitibus rite, accurateque, constituendis, plerosque illorum multum fuisse sollicitos, deprehendimus. Philosophiam enim non aliter fere, quam *patrium* quendam *fundum*, plerique illorum ingressi sunt, atque non tam de ejusdem vel amplificandis, vel modeste etiam cœercendis, limitibus, quam ornandis potius, propriisque suis speculationibus ditandis solum, possessionibus eius cogitarunt. Hoc est, ut apertius rem omnem eloquamur, non de eo cogitarunt illorum plerique fere omnes, ut sub initium tractationis & philosophiæ in genere, & singularum scientiarum philosophicarum, prouti par quidem erat, inquirerent, iurene, an injuria, hæc vel illa, sive ad philosophiæ totius ambitum, in genere spectatum, sive ad hanc illamve sigillatim scientiam, vel disciplinam, philosophicam à superiorum temporum doctoribus essent relata, si perquam pauca, quæ vel luscio etiam in oculos forsitan incidissent, excipiamus; sed de *eo* modo recentiores fere omnes solliciti potissimum fuerunt, ut *acceptam* à patribus *possessionem* & philosophiæ in genere, & singularum ejus scientiarum, non solum PLATONIS, ARISTOTELIS, EPICURI, *stoicorum, scholasticorum, aliorumque* sequiorum, sed *suas* etiam *propriis*, luminibus collustrarent, de *illisque* adeo argumentis, quæ ab *ipsis* ad philosophiam, scientiasque philosophicas, *relata* erant, hisque quodammodo con-

connexis, & similibus, aliis, *propria sua cogitata* promerent, sicque in fundo, hæreditario quasi jure jam acquisito, pro ingenii, viriisque suarum, conditione, & copia, solum ædificarent. Atque etsi tentata in *nonnullis* scientiis, quod non omnino negamus, à quibusdam *aliqua*, eaque non infelix, est *mutatio*; & in *plerisque* tamen reliquis eadem, ad nostram usque, patrumque nostrorum, ætatem, fere est *neglecta*, & *male* quoque, infeliciterque, in *nonnullis cessit*, & de *universa* tandem *philosophia* id à quoquam cum successu, & pro rei merito, factum, immo vel tentatum saltem, esse, vix constat. Ea ergo querelæ nostræ, ut mentem nostram lectores rite percipiant, summa est: *neglectum* ad nostram fere usque ætatem à plerisque scriptoribus philosophicis esse, & quinam *philosophie in genere*, in oppositione ad *alias* scientias quascunque, sint præfiniendi *limites*; & quibus *terminis*, finibusque, *singule scientie philosophicæ*, in oppositione ad *se invicem*, circumferibendi sint; eoque ipso non parvam, & scientiis ipsis noxam, & illarum studiosis remoram, in illarum cognitione esse injectam.

§. IV.

Uti prius vero illud ex confuso illo, quem omni fere ævo de philosophia ipsa in genere plerique sibi formarunt, conceptu ortum inprimis est; sic *posterius* hoc, quod ad singulas scientias spectat, ex aliis præterea fontibus adhuc provenit, de quo utroque pauca hic adhuc monenda nobis veniunt. Etenim satis mirari nunquam possum, qui fieri potuerit, ut per tot sæcula, tot philosophorum, hoc est, hominum, philosophiam profitentium, catervi de tot aliis, ad philosophiam ab iisdem ipsis relatis, inutilibus sæpe, ineptisque, & spinosis, quaestionibus magnis animorum motibus, ad internecionem usque, sæpe disputaverint, & ne quidem in mentem tamen venire sibi passi fuerint, quid *totum illud* sit, de cujus singulis argumentis, & partibus, adeo acerrime inter se disceptarent, quidque ejus potissimum notione comprehendi existimarent. Illis enim temporibus, quibus omnium maxime philosophiæ florabat studium, (si *florens* modo appellari illa philosophiæ ætas

Causa tamen ejus rei indicatur.

B

pot-

potest, ubi *unius hominis* in philosophia autoritas ad insaniam fere usque colitur, non deprehendimus, *quemquam* de formanda distincta philosophiæ notione cogitasse, aut talem ejus concepisse definitionem, ex qua, quæ vis hujus vocis sit, perspicui distincte potuisset. Unde & communis hujus consuetudinis causam se melius agere non posse putabat BARTHOLOM. KECKERMANNVS, vir, ultra seculi morem philosophice doctus, quam, si *philosophiam* in genere *definiri posse* plane *negaret* (a). Quis autem nescit, inde à constitutis fere à CAROLO M. in schola parisiensi *artifitris*, hoc est, septem artium liberalium doctoribus, illorumque in *philosophos*, post receptam ARISTOTELIS, philosophi, interpretationem, consecuta postea quasi metamorphosi, vel *totum illum scientiarum orbem*, qui *philosophorum*, in scholis nostris illustribus, ordini vel hodiernum attribuitur, *philosophiæ* nomine venisse, sicque *id omne*, quod neque ad *theologiam*, neque ad *jurisprudentiam*, vel *medicinam*, referri ex omni eruditione potest, sub hoc nomine comprehendi cœpisse, quæ omnium *confusissima* notio est (b); vel *illam* etiam eruditionis partem intelligi sub hoc vocabulo cœpisse, quæ non *dictis* modo his scientiis, quin *historiarum* etiam, *linguarum* omnium, *antiquitatum*, ipsiusque *matheseos*, cognitioni & studio simul opponitur, quæ *appropriata* magis, & *determinata*; ejusdem notio est (c)? Neutro vero sensu accurate unquam ab antiquioribus philosophis, inde à constitutis inter nos scholis publicis, eandem definitam esse, constat. Et, quum hunc defectum recentiores

(a) vid. ejus *pracognita philos. lib. 1. cap. 1. p. 8.* Et add. *diff. de vera philos. notione prior §. XX. p. 41. sq.*

(b) unde operam certe, oleumque, perdidit cel. JO. CHRIST. LANGIVS, quando in *prothœoria erudit. humane universe c. p. 3. quest. 30. sq.* ex eruditionis omnis cum edificio facta comparatione confusissimi hujus significatus rationem aliquam reddere, sicque fundamentum rei alicujus indicare, studuit, quæ fundamento tamen omni caret: unde & in *meras*, eosque non satis semper aptos, *ingenii lusus*, quicquid ibidem assertur, abire debere, per se fere patet.

(c) conf. quæ fustius hac de re dicta sunt, in excitata modo *diff. de vera philosophia notione priori §. 13. & 15. sq.* & add. *prolegom. de philos. in genere, uberioris in universam philosophiam introductionis Tomo 1. præmissa §. 14. sq.*

res nonnulli philosophi perspicientes, concipere ejus definitiones quasdam cœperint; *tales* certe à plerisque illæ formatae sunt, quibus res omnis *intricata* magis, quam *extricata*, est, finesque antiqui præter rem potius moti, quam sapienter fixi, constitutique, censeferi merito poterant. Quis enim ferat in CARTESIO, at quanti nominis philosopho, quod philosophiæ quidem voce *sapientiae studium* sibi denotari indicat, per *sapientiam* vero non solum *prudentiam in rebus agendis* sibi intelligi, verum etiam *perfectam omnium earum rerum, quas homo novisse potest, scientiam, quæ & vitæ ipsius regula sit, & valetudini conservandæ, artibusque omnibus invenendis, inserviat*, immediate statim subjicit (d)? Nonne hoc enim modo *artes & sutoria, & sartoria, & pistoria, & quæ non?* (nam & hæc omnia *tales* sunt, *quas novisse homo potest, scientiæ,*) in philosophiæ, scientiarumque philosophicarum, orbem erunt cooptandæ? Quis porro ferat, ut ad recentiores quosdam veniamus, v. c. in RVDIGERO, *aliquæ*, ipsi hac in parte *similibus*, quod *philosophiam cum eruditione* omni in genere, *ratione sola cognita*, pro uno, eodemque, habent? quum hæc æque fere magna sit, quam unquam alia, circa vocis hujus usum obtinens, confusio? Quis in celeb. tandem WOLFFIO ferat, quod philosophiam *scientiam possibilem, quatenus esse possunt, sine Wissenschaft aller möglichen Dinge, wie und warum sie möglich sind*, definit (e)? quam tamen ejus definitionem tot *pittaci philosophici* hodie aliis iterum quotidie fere occurrunt, atque scriptiunculis suis philosophicis orbi erudito, vel invito, & nausæanti, obrudunt. Secundum *tales* enim philosophiæ *notiones, & definitiones*, si ejus jam cum aliis scientiis essent constituendi *finis, limitesque, integraque simul ejusdem condenda essent systemata*; quam *confusum* inde proditurum esset *chaos*, satis quilibet, vel nobis non monentibus, intelligit. Ut pro insigni adeo horum omnium in philosophiam adhuc sit habendum merito, quod, his suis notionibus integram quandam totius phi-

(d) vid. ejus *epist. ad interpret. princip. philos. gull.* ipsis hisce principiis præmissa, p. 1. & 2.

(e) vid. ejus *log. german. proleg. §. 1. & log. lat. discurs. prælimin. §. 29. sq.*

philosophia pertractationem attemperare, nondum sustineerunt (f).

§. V.

Alia vero qua singulus disciplinas asserantur, quarum hic prima; Quod ad singulas vero, quæ tradi in philosophia, atque ut totidem ejusdem partes spectari, solent, *disciplinas* attinet, *triplicem* mihi potissimum videor observasse *causam*, quæ hæcenus fere plerisque obfuit, quominus accurate, & prout par erat, limites illarum semper definiaverint. Inter has *prima*, eaque, si non præcipua, ex præcipuis saltim, esse mihi videtur, quod plerique, qui scientiam quandam philosophicam vel scripto peculiari complecti, vel ad aliorum quoque ductum tradere solum, consueverunt, *sine omnibus*, ipsi tractationi systematicæ & doctrinali cujuscunque scientiæ præmittendis, atque ad *historiam* ipsius pertinentibus, *prolegomenis*, ad rem statim, sive scientiam ipsam, tractandam se accingere, sicque illotis quasi, quod proverbio dicitur, manibus eandem aggredi solent. Quum enim, qui scientiam aliquam philosophicam ita pertractare suscipit, definire prius nequeat, cum, *qualem scientiam* olim, hodieque, *alii* eandem fecerint, tum &, quamnam, qualemve, *ipse* sub ejus nomine intelligat, quidque ad ejusdem ambitum, & quare hæc, & non alia, eodem pertinere existimet, & quæ ejusmodi adhuc plura sunt; qui fieri aliter potest, quam ut vel *communis*, aliisque jam receptus, *tractandi mos* cæco fere impetu ipsi solum sequendus, vel referendum etiam ab eo ad disciplinam quamcunque, sit, quicquid *casus* potius, & *idearum* confusa *affociatio*, vel *præceptorum* quoque *autoritas*, quam *ratio*, ipsi suadet, cujusque nec ipse forsitan rationem ullam sufficientem, habet, nec reddere etiam aliis potest? Et tamen satis inter omnes constat, tantum non ab *omnibus*, ad nostram fere usque ætatem, scriptoribus philosophicis, *sine omnibus ejusmodi prolegomenis*, quæ in origines, progressus & incrementa, tum & naturam atque constitutionem scientiæ alicujus rite inquirent, plerasque pertractari scientias solere: unde & tum à plerisque solum *itur*, quâ

(f) conf. quæ de his definitionibus omnibus fufius jam dicta sunt in dissertt. de vera philosophiæ notione, imprimis *diss. prior. §. 22. sq. & diss. poster. §. 1. sq.*

quã *itum* ab antecessoribus ipsorum *est*, non quã *eundum* erat. Quoniam enim, à quibus, & quo ab aliis modo, scientia aliqua tradita olim sit, hoc modo & ipsos, & quos eandem iterum doceant, ignorare oportet; unde illa jam hanc illamve successive faciem acceperit, numque illa fini ipsi præstituto recte quoque conveniat, an vero minus, aliaque ejusmodi, ad veram ejus notionem formandam, limitesque rite præfigendos, necessaria, eosdem simul ignorare, necesse est.

§. VI.

Altera, quæ confusionis hujus esse nobis videtur causa, illud *Secunda*; inprimis est, quod multis hic obrepisse deprehendimus, præjudicium, quod *methodus* nempe tractandi in disciplinis philosophicis *arbitraria* sit, & esse debeat, indeque & leges quasdam certas vel non ferat, vel nullas saltim habeat. Quod etsi in genere quidem de omni omnino tractandi methodo valet; sine *cautione* tamen, & *restrictione* iusta, id à multis, qui superficialia modo rerum cognitione superbiunt, eademque sibi mirifice placent, id præfidenter, & præcipitanter, nimis ad scientias philosophicas applicatur. Etenim *lege* quidem, sive *divina*, sive *humana*, nec definitum adhuc est, nec definiiri etiam commode potest, *qua* præcise *methodo* in tractandis scientiis, cum quibuscunque in genere aliis, tum illis quoque sigillatim, quæ *philosophiæ* partem aliquam constituunt, uti quisque debeat; adeoque *liberum* illud eatenus adhuc est, & esse omnino debet. Cavendum tamen quoque est, ne sub *methodi*, hoc est, *modi tractandi*, nomine ipsam etiam *objecti* notionem simul completamur, illudque adeo ipsum cum *methodo* simul *arbitrarium* faciamus: quod illi tamen omnes plerumque faciunt, qui suis qualiscunque scientiarum philosophicarum pertractationibus, *confusionibus* forsitan rectius dixeris, *libertatem methodi* semper prætexunt, hocque fucò gratiam aliquam miscelis suis apud imperitos rerum vel lectores, vel auditores, non raro emendicantur. In *ejusmodi* enim scientiis, quarum objectum per *ipsum* scientiæ nomen satis *fixum*, *determinatumque*, est, qualia pleraque in *jure*, *theologia*, *mathefi*, *aliisque* ejusmodi eruditionis huma-

nae partibus, sunt, quibusque adeo *mutationis* nihil à *methodi* diversitate metuendum est, *arbitrariam illam* omnino, si formam ejusdem externam, spectes, esse debere; extrà controversiam puto omnino esse ponendum (a). Quaecunque vero scientiarum objecta vel per *usum* ipsum, communi consensu probatum, vel per *ipsum* disciplinæ alicujus *appellationem*, nondum a deo *determinata* sunt; in illis etiam tractandi *methodus* cum *objectis*, & *objecta* cum *methodo*, adeo arctissimo nexu *conjuncta* plerumque esse solent, ut nec *illa* sine *hac*, nec *hac* sine *illis*, *mutari* facile queant, alterumque sic per alterum semper determinetur (b). Quum in his ergo scientiis multum, per ipsam tractandi methodum, perfectionis objecto ipsi, ejusque tractationi, vel accedat, vel decedat; satis jam apparet, *idem* esse, quando nonnulli, methodum *arbitrariam* etiam *hic* esse debere, sine restrictione, & determinatione omni, semper clamitant, ac si disertis verbis contenderent, parum referre, atque à *solo* cujusvis *arbitrio* pendere, *quid* ad hanc, illamve, scientiam philosophicam referendum quisque esse censeat, atque

- (a) sic enim *theologia exegetica* v. c. *objectum* vel per *ipsum* ejusdem *nomen* adeo jam determinatum est, ut, quaecunque etiam methodo hic rem tractes, non metuendum facile sit, ne vel cum *historia ecclesiastica*, vel cum *alia* etiam quadam *theologia parte*, eandem facile confundas. Ob eandem rationem non temere etiam quis, quocunque etiam tractandi ordine utatur, vel *ius civile*, aut *ecclesiasticum*, cum *jure feudali*, vel in *mathesi arithmetica*, & *geometria*, cum *optica*, vel *astronomia*, vel *alia* quacunque ejusdem *parte*, commiscebit, aut objectum, uni destinatum, & proprium, in alteram inferet; quocunque etiam ratione ejusdem tractationem aggrediatur. Per ipsa enim hæc scientiarum harum nomina objecta illarum satis plerumque determinari, quisvis facile, vel nobis non momentibus, intelligit.
- (b) sic, qui in *logica* scientia illa aristotelicorum utuntur methodo, quæ totam illam vel in *partem generalem* & *specialem*, *analyticam* & *dialecticam*, dispecebant, vel secundum pervulgatas illas *tres mentis operationes* etiam pertractabant; illos multa omnino, ad hanc scientiam merito pertinentia, quæ *his* illorum *cancelis* includi nequeunt, *preterire* necesse est, quæ tamen, si *alias* elegissent tractandi ordinem, commode referri eo potuissent: ut alias jam disciplinas taceamus.

que num *sola*, & omnia, illa in eadem pertractet, qua *fini* ipsius praefinito conveniunt, an *partem* modo aliquam eorundem, & *quotam*, *qualemve*, eidem relinquat; vel etiam, num *particulam* qualemcunque ejusdem, cum *alius* cujuscunque disciplinae philosophicae *portione* quibusdam, in *unum* quoddam *chaos*, pro arbitrio suo, commisceat, an hæc omnia potius à se invicem distinguat, atque ad sedes suas proprias referat: quod nemo tamen rerum intelligens, puto, probaverit. Adeo parum, quid loquantur, cogitant, qui, ubi de disciplinarum inprimis philosophicarum tractatione sermo incidit, re quasi ita bene gesta, quacunque in ipsos converti tela poterant, æneo veluti isto, quem in promptu statim habent, clypeo omnia à se repellunt, quod *methodus* hic *arbitraria* esse debeat, indeque nec modum sibi poni vel posse, vel debere, existimant, quid, quove modo aliquid, in singulis scientiis pertractandum ipsis, aliisque, veniat.

§. VII.

Neque vero diffiteri possumus, duplici huic confusione, injustaque in disciplinis philosophicis tractationis, causa *tertiam* illam adhuc accedere, quam in non paucioribus, quam priores illas, scientiarum philosophicarum scriptoribus itidem observavimus. Scilicet, sunt illorum, quod inter omnes constat, non pauci, qui non *integrum* doctrinarum philosophicarum *orbem*, quin *unam* modo, *alteramve*, disciplinam philosophicam scripto complecti sibi proposuerunt, actuque ipso solum complexi sunt. Horum alii, quando jam *occasione* doctrinarum quarundam, ad *suam* disciplinam pertinentium, in *alia* nonnulla, ad *alias* scientias philosophicas pertinentia, *incidunt*, quibus lucem his ipsis doctrinis suis affundi aliquam posse censent; ad ipsa hæc, alius plane scientiæ, capita statim dilabuntur, occasionem hancce scilicet arripientes, sua de iisdem promendi cogitata, quam sibi alias defuturam vident. *Insarcunt* hinc sæpe ejusmodi scriptores *altius* longe scientiæ dogmata in illam, quam pertractandam sibi sumserunt, scientiam, illamque per omnes suos ambages, & anfractus, prolixè profequuntur, tumque demum,

Et *tertiam*
tandem
allegatur.

locu-

loculis suis ita excuffis, ex diverticulo quasi in viam priorem revertuntur. Navus, fateor, hic omnino est, nexum tractationis systematicæ alicujus scientiæ mirifice disturbans, nonnunquam & plane luxans, in nulloque adeo scriptore systematico, cujuscunque scientiæ philosophicæ, ferendus. Magni tamen nominis, & meritorum insignium, philosophis, illis cum primis, fere familiaris error ille est, qui *tales* disciplinas ex philosophicis pertractant, quarum *usus*, & *applicatio*, in aliis scientiis philosophicis præ ceteris est insignis (a). *Alii* vero, qui *tales* sibi scientias in philosophia pertractandas proposuerunt, quæ ad objectum suum solide, & pro rei dignitate, pertractandum *aliarum* quarundam scientiarum philosophicarum doctrinis, tanquam *principiis*, & *fundamentis* conclusionum suarum, *indigent*, quoniam illas ipsas doctrinas, tanquam in aliis scientiis jam à se demonstratas, explicatasque, supponere jam in hac sua, adeoque & in reddendis rationibus suarum conclusionum provocare ad eandem, nequeunt, *hic* demum explicandis, & demonstrandis, illis operam aliquam dare incipiunt, sicque argumenta, à scientiæ suæ objecto longe *aliena*, eidem *admiscunt* (b). Neque facere fere aliter

- (a) non à vero nos aberrare existimamus, si, præter *alios* multos, magna quoque illa in philosophia, suo merito, nomina, LOCKIUM, MALEBRANCHIUM, *artis cogitandi autorem*, & recentissime cel. CROSAM, ad hanc classem referamus, quippe quorum, in scriptis & systematibus illorum logicæ factæ, argumentorum diversorum *confusiones*, & *miscelæ*, vix ferendæ, ex hoc cum primis fonte promanasse videntur.
- (b) patet hoc v. c. exemplo illorum, qui, quoniam plenam forsitan, perfectamque, *obligationis*, in primis *externæ*, in *jure nature* ideam dari non posse, vident, nisi *Dei*, tanquam *supremi legislatoris*, hic præstruatur *existentia*, ad hanc etiam demonstrandam in J. N. se convertunt. vid. v. c. PUFFENDORFFIUS de O. H. & C. lib. I. cap. IV. §. 2. sq. HOCHSTETTERVS in *colleg. Puffend. exercit. IV. §. 28. sq.* & recent. cl. MARTIN. HASSEN in *synopsi scientiæ de prudentiâ morali universa, Vitebm. a. 1721. in 4. ed. p. 22. sq.* qui ad *ethicam* suam illa refert, ex eademque causa multa quoque *alia* ejus pertractationi adhuc *admiscet*, que nullo plane modo ad eandem pertinent: doctrinam v. c. de *anima humana*, generatim spectata, ejusque *ortu*, *sede in corpore*, *spiritualitate*, *immaterialitate*, & *immortalitate* &c. tum & p. 71. sq. doctrinam de corpore huma-

ter possunt, qui extra totius systematis philosophici ambitum tales scientias explicandas sibi sumunt, quarum objecto sua nec certitudo, nec dignitas, constare poterat, nisi ab *aliarum* scientiarum philosophicarum doctrinis *lucem* aliquam ipsis scenerentur. Hoc ipsum vero satis superque docet, non posse tales scientias facile *extra totius systematis philosophici nexum*, prouti par quidem erat, pertractari, *fororiorumque* adeo inter ipsas disciplinas philosophicas esse *vinculum*, ut altera, sine altera, vel satis *prodesse*, vel *intelligi* etiam, *capique*, satis, nequeat. Unde nec *particula* singularum illarum inter se *commiscenda*, & tanquam planta in alienum agrum inferenda, sed singula potius *integre* pertractanda, erant, si quis suo vel docendi, vel discendi, satis vellet facere officio. Quibus hoc vero non liceret facere, illos rerum etiam philosophicarum pertractationem aliis, praestaret, relinquere, quam tali miscela parum & sibi, & scientiis ipsis, consulere.

§. VIII.

Ex his ergo potissimum fontibus omnis illa, qua in disciplinarum philosophicarum pertractatione apud perquam multos obtinet, *confusio* oritur, & *amethodia*: qui adeo, si evitari haec in posterum in iisdem a docentibus, vel scribentibus, debent, studiose ab omnibus illis, qui bene scientiis philosophicis cupiunt, sunt obstruendi. *Anima* enim quasi, *vitaque*, scientiarum philosophicarum *ordo* tractandi *justus* est, diciturque vix potest, quantum hic ab eodem pendeat. Ne *nimis* tamen *scrupulosi* hic, & quasi *microscopi*, in definiendis rerum philosophicarum limitibus illis omnino esse videamur, qui, quoniam *omnia* scire cupiunt, *mediocri* admodum, & *superficialia* singulorum cognitione plerumque contenti, *aversi* in scientiis vix vel sectantur, vel propter rerum etiam, quas sibi pertractandas proposuerunt, multitudinem sectari possunt, non parum verendum est. *His* ergo, *illisque* simul omnibus, apud quos multa saepe illorum *autoritas* valet, *rationem* instituti nostri ut reddamus, necesse est: ne saltem, quod fieri quidem plerumque, experientia teste, solet, quod *assequi* forsitan ipsi *nequeunt*, invidiose vitu-

Quare haec
vero tol-
lenda sit
confusio,
ostendi-
tur.

perare malint. Scilicet eam potissimum ob *causam* de definiendis scientiarum philosophicarum limitibus sollicitum philosophum esse volumus, quo *singulis* istis disciplinis major & *certitudo*, & *evidentia*, concilietur, majorque sic earundem & *utilitas*, & *necessitas* quoque, apud omnes eluceat. Quoniam scientiarum enim philosophicarum pleræque, post tot tantasque factas earundem *mutationes*, longe *aliam* tandem successive *faciem* induerunt, atque à *se ipsis*, primisque suis initiis, tandem plane fuerunt factæ *dissimiles*, & hoc, tamen, non obstante, *perantiqua* sua, atque apud ipsos *græcorum* philosophos jam recepta, *nomina* plerumque retinuerunt; ipsum jam cujusvis disciplina philosophicæ *objectum* per commune, & apud omnes receptum, earundem *nomen non* satis *determinatum* est. Neque tamen, quod jam supra monuimus, vel *divina*, vel *humana*, quaedam *lege* constitutum hactenus est, *quid* in *quavis* disciplina philosophica pertractari à philosophis debeat. *Cuius* ergo pro *arbitratu* suo rem suam hic *agere*, atque, *quicquid* ipsi modo profua vel scientiæ modulo, vel *ideæ*, conceptusque, de hac illava scientia diversitate, *arriserit*, in eadem *pertractare* integrum erit, *nullusque* adeo unquam in philosophia sperandus *consensus* erit, si de *iustis*, determinatisque, singularum scientiarum *limitibus* non fuerimus solliciti. Atque etfi, *eadem* omnino *redire*, videri poterat, dum in philosophia modo ipsa aliquid pertractetur, num ad *hanc*, an ad *aliam*, figillatim scientiam referatur, adeoque & omnem illam, in definiendis scientiarum istarum limitibus, sollicitudinem *inanem* esse, & *superfluam*; longe tamen nos, *aliter*, censemus, esse iudicandum. Non id enim, *initio*, solum agimus, quando de constituendis accurate limitibus illis laboramus, ut ne nihil *superflui*, quodque ad alienum potius forum pertinebat, præter rem, indolemque, scientiarum illarum, in easdem intrudatur; verum id etiam potissimum simul intendimus, ut ne quid illorum, quæ ad objectum alicujus scientiæ rite, & pro dignitate sua, pertractandum omnino requirebantur, temere in eadem *omittatur*. In utroque enim hic quotidie peccatur; ancepsque hæreo, utrum cum majori scientiarum detrimento conjunctum censeretur debeat. *Deinde* vero & illud

illud probe annotandum est, non eodem omnino redire, quo quidvis loco in disciplinis philosophicis pertractetur. Sunt singulis enim disciplinis philosophicis propria sua, & quasi domestica, principia; sunt singulis quoque argumenta, & objecta, sua peculiariora, & ab aliarum scientiarum objectis plane separata; sunt tandem etiam singulis proprii, & peculiare, sui objectorum illorum inter se nexus. Num parum vero refert, resque eodem reddat, sive dogma aliquod ex propriis suis, domesticisque, an ex alienis, deducatur principiis? sive in connexionem cum homogeneis pertractetur argumentis, quæ lucem ipsi debitam affundunt; an extra omnem cum illis omnibus, ex quibus intelligi longe facilius poterat, nexum? sive tandem antecedentia cum consequentibus coherant, hisque sua concludendi fundamenta sufficiant, plenamque sic, & justam, rei alicujus ideam forment; an ut lacera unius ejusdemque corporis membra passim dispersa jaceant, vixque originem suam referant? Certe, ubi principia se junguntur à conclusionibus suis proximis, proximæque conclusiones à suis principiis, ubi, quæ ad completam rei alicujus notionem formandam faciunt, vel in particulas, passim dispersas, discerpuntur, vel alienis, eo non pertinentibus, interpolantur; ibi omnis omnino rerum illarum & evidentia, & certitudo, & nexus, exspirant, inque meras omnia opiniones, parum, vel nihil etiam, scientiam nostram juvantes, abeunt, tandemque omnia tantum superficialiter, nihil solide, vel cognoscitur, vel cognosci etiam potest. Annon satis vero errorum, fictionum, & dissensionum, hæcenus in philosophia fuit, ut de medela, ipsis opponenda, fontibusque tormentorum successively obstruendis, serio tandem cogitare necesse sit? Esse vero illum ipsum, quem hic indicamus, unum ex principis illis, vel mediocri adhibita attentione rerum intelligentes facile perspicient; adeoque nec ceteri, cur diligentiam nostram hic reprehendant, re satis perspecta habebunt.

§. IX.

Ut re ergo ipsa, qui, qualesque, singulis disciplinis philosophicis præfigi vel possint, vel debeant, limites, quamque

Reste vero philosoph. omnis

*mnis in
theoreti-
cam &
practicam
dividitur.*

rii, si id negligatur, in iisdem oriuntur errores, distincte com-
monstremus; per *singulas* illas, ordine justo, postea ibimus, quid-
ve de *singulis* illis nobis videatur, paucis tum annotabimus.
Supponimus vero, post veram philosophiæ notionem in gene-
re (§. 4.), hic, quod & alio tempore, locove, brevibus jam e-
victum est (a), & hoc potissimum loco paucis adhuc e-
vinci poterit, totius scilicet philosophiæ in partem suam *theo-
reticam*, & *practicam*, divisionem & *fundamentum* omnino suum
habere, & *aliis* quibuscunque merito *preferendam* esse. Quæ à
recentioribus enim, & antiquioribus, excogitatae sunt *aliæ*
philosophiæ *partitiones*; illæ vel *eodem*, qua rem ipsam, cum hac
nostra *redeunt*, atque voce magis, quam distinguendi funda-
mento, ab eadem recedunt, vel *difficultatibus* variis, quibus hæc
caret, *laborant*, vel tandem ad *philosophiæ* ambitum etiam *rese-
runt*, quæ *removenda* tamen potius ab eodem erant. Per se ve-
ro rerum intelligentes satis vident, quod, etsi quicquid in phi-
losophia tradendum est, vel propterea ad *praxin* ultimato ten-
dere debeat, quod *tota* philosophia ad *felicitatem* nostram, quan-
tum fieri ratione sola potest, promovendam comparata esse
debet; majoris tamen perspicuitatis, & ordinis melioris, gra-
tia ea omnia, quæ *uberiorem* disquisitionem requirunt, & *non pro-
xime*, atque *immediate*, cum conclusionibus practicis coherent,
à *reliquis* doctrinis & capitibus, quæ *immediate* conclusiones
quasdam practicas pariunt, *separentur*, utque sic eo melius in
illorum naturam, & relationem ad felicitatem nostram, cogni-
tione sua promovendam, inquiri possit, ad *peculiares* quoque
& *distinctas* suas *classes* revocentur. Hoc enim fundamentum non
totius solum philosophiæ in partem suam *theoreticam*, & *practi-
cam* divisio; sed *utriusque* etiam ejus in *peculiares* suas, utrique
proprietas, disciplinas *subdiviso*, non minus nititur. Mirifice enim
doctrinarum *practicarum* *nexum*, & *evidentiam*, turbaret, si circa
singula, de quibus illæ præcipiunt, & ex quibus sua concluden-
di fundamenta petunt, *digressiones* prolixiores, quales tamen ac-
cu-

(a) vid. *prolegom. de philosoph. in genere*, Tom. I. *uberior* introduit. *premissa*,
§. 24. sq.

curatio earundem disquisitio omnino postulat, instituendæ, resque adeo ibidem occurrentes, cum singulis suis circumstantiis, fusius excutiendæ, essent; hisque demum peractis in viam quasi redire, atque in practicis istis capitibus porro pertractandis progredi primum, liceret (b). Et, quum inter ipsa illa *practicarum* conclusionum *fundamenta* multa occurrant, quæ *extra nexum* cum reliquis, affinitatem aliquam cum iisdem habentibus, argumentis, ne *digne* quidem, *solideque*, pertractari possunt; variis istis, ejusmodi rerum *practicarum* pertractationi interspersis, digressionibus *solide* ipsarum cognitioni ne *satis* quidem confuleretur, sicque, si theoretica practicis ubivis miscerentur, *practicarumque* nexus perpetuis istiusmodi miscelis, & digressionibus prolixioribus, semper turbaretur, *mira* utriusque *confusio*, cum præsentissimo utriusque damno, oriretur. Qui *duas* ergo *distinctas* philosophiæ, theoreticam nempe, & practicam, constituerunt partes, illos *bene* omnino de eadem, existimamus, esse *meritos*; illudque modo sedulo inculcandum esse, arbitramur, ut ne præpostere hanc partitionem accipiamus, quin tanquam *unius potius, ejusdemque*, corporis *membra* has partes semper solum consideremus, quas, qui rerum suarum satagere in philosophia cupit, æque *inseliciter* à se invicem *separaret*, ac qui pervulgatam illam MENENII AGRIPPÆ fabulam vellet agere, *ventriculumque* à *manibus, pedibusque*, *horque* ab illo, actu ipso segregare. *Marcescit* enim *practica* pars sine theoretica, atque *robore, nervis, & vita* sua, caret; *theoretica* vero, contra, sine *practica sterilis* plane redditur, & *inutilis*, inaniumque speculationum loco recte reputatur.

§. X.

(b) v. c. si quis *officia erga semetipsum* tradere in jurisprudentia naturali vellet, opus omnino foret, ut, si *cognitionem suis ipsis*, ratione *animæ, corporisque*, spectati, nondum ex *aliis* scientiis posset præstruere, *utramque*, hæc occasione, simul fusius inculcaret, siquidem maxime *utilis*, & non minus *necessaria*, *utraque* illa philosophiæ pars est, quam ipsa *officiorum*, ad nosmet ipsos pertinentium, doctrina. *Quantane* vero hic futura esset doctrinarum *confusio*, *quantaque* inter regulas *practicas* subortura esset *insercapedo*, si omnia, huc spectantia, ex *physica, & pneumatologia*, huc essent referenda?

§. X.

Et utraque porro in novas quasdam partes. speciatim theoretica.

Uti tota vero philosophia hac ratione in partem suam *theoreticam*, & *practicam*, melioris tractationis causa, recte dividitur; sic *utramque* harum, porro supponimus, in *peculiares* iterum disciplinas, ob eandem causam, non minus recte dispecti. Quum inter ea enim, quæ & *agenda*, & ob eo feliciorera *praxin scienda*, nobis ad felicitatem nostram promovendam sunt, varia occurrant, quæ *singularem* inter se *affinitatem* habent; ut eo melius hæc omnia pertractare, atque illorum inter se *nexus* ostendere, sicque *mutuam* alteri ab altero *lucem* foenerari, liceat, ab *heterogeneis* aliis illa recte separantur, sicque ad separatas, propriasque, classes suas revocantur, unde disciplinae in utraque philosophiæ parte diversæ porro oriuntur. Quumque *homo*, ad felicitatem suam ducendus, præcipuum philosophiæ objectum sit, cujus naturam propterea paulo intimius quoque nosse, maximopere juvat, præter hominem vero ipsum etiam *alia*, in *mundo* nos circumstantes, res multæ dentur, quas accuratius nosse multum, ad felicitatem nostram, nostra omnino interest, horum vero omnium paulo accuratior notitia nos ad *ipsum* tandem *naturæ auctorem*, mundique conditorem invisibilem, deducat; *tria* hæcce hominem inprimis ad felicitatem suam intimius nosse, adeoque in parte philosophiæ *theoretica* etiam potissimum pertractare, omnino oportet. Quum *id* vero, quod in nobis *visibile*, *materiale*, & *corporeum*, est, cum *reliquis*, in mundo nos circumstantibus, rebus *materialibus* aliis multa *communia* habeat, siquidem ex *iisdem*, cum aliis, partibus *heterogeneis* constamus, & vitam, sensumque, non minus, quam alia quædam corporum mundanorum genera, habemus, & ex rebus materialibus aliis vivimus, atque nutrimur, inque nostram eandem substantiam convertimus, immo & in illarum iterum substantiam, post mortem nostram, non minus convertimur; quid, quæso, causæ est, cur *nostrorummet ipsorum* contemplationem, quatenus *corpis*, & *materia*, sumus, à *reliquarum*, itidem *corporearum*, & *materialium*, rerum consideratione *sejungamus*, sicque nos non ad

ad eandem eatenus *classē* cum iisdem referamus? Oritur ergo sic philosophiæ *theoreticæ* pars, quam *physicam*, seu *philosophiam naturalem*, à *naturæ*, quam ita contemplandam sibi sumit, nomine vocant, cuius latissime adeo ambitus patet. Quoniam non omne tamen illud, quicquid nosmetipsi sumus, & sinu quasi nostro fovemus, *corporeum*, & *materiale*, esse, vel ipsa sana ratio sola nos jam edocet, atque vel sola cogitatio, cuius intime conscii omnes nobis sumus, satis nobis persuadet, *talem* vero substantiam *intelligentem*, & cum conscientia sui agentem, etiam ipsum *naturæ autorem*, & *conditorem*, DEVM, esse, evidentibus non minus, quam de nobismetipsis, rationibus constat; nullam iterum videmus rationem, *cur harum*, & *similium* forsitan ejusmodi, substantiarum contemplationem à se invicem *separemus*, quocunque etiam, aliarum perfectionum intuitu, modo inter se differant. Nova ergo sic philosophiæ theoreticæ pars enascitur, quam *pneumatologiam* in genere vocamus, quæ *psychologiam*, *theologiæ naturalis* partem theoreticam, & *demonologiam*, tanquam totidem diversa, & separata, capita, sub se complectitur. Atque etsi præter nos jam, *mundumque ipsum*, & *mundi conditorem*, nullæ res supersunt, circa quarum contemplationem harere adhuc possemus, quæque adeo *novam* philosophiæ theoreticæ partem possent constituere; occurrunt tamen non pauca, quæ his omnibus, quas modo recensuimus, rebus, aliisque *possibilibus*, sunt *communia*, quæ adeo & illis intimius nosse, perspectaque omnino habere, juvat, qui ad *solidam* illorum omnium cognitionem pervenire cupiunt. Hæc ergo *peculiari* quadam disciplina comprehendere, sicque *novam* quandam philosophiæ theoreticæ disciplinam constituere, convenit, quam à *primis* suis, quæ tradit, conclusionum philosophicarum *principiis*, remotissimisque fundamentis, *philosophiam* quoque *primam* appellare par est: vulgus vero *metaphysicam*, vel alio strictiori voce *ontologiam*, vocare solet. Atque in hac quidem, *theoreticæ* philosophiæ partis, in has enumeratas disciplinas, vel scientias, divisione quid desiderare quis jure meritoque possit, nos quidem hactenus non videmus.

§. XI.

*Tum &
practica.*

Practica, quæ præter theoreticam in philosophiæ corpore datur, pars, uti circa id solum occupatur, ut, quid *agendum* nobis, hominibus, ad felicitatem nostram promovendam, sit, præcipiat; sic *tota* etiam, *quanta* est, circa *solas nostras*, hominum, *actiones*, rite ad felicitatem nostram assequendam ob-eundas, & dirigendas, unice versatur. Quoniam ex *theoreticæ* vero philosophiæ dogmatibus hic jam *præstruitur*, quod *præter* aspectabilem illam *corporis* nostri machinam etiam *aliud* quid, quod fons cogitationum in nobis est, in nobis etiam omnino detur, quod *animam* nostram vocamus, cujus naturam immortalem, & post corporis analysin permanentiam, eadem philosophia theoretica nos solide edocet, idque adeo *agendum* nobis omnino est, ut non ad *corporis* nostri solum, ejusque status, conservationem, sed ad *animæ* quoque nostræ felicitatem cum *in hac*, tum *post hanc* vitam, ratione sola promovendam, actiones nostras referre discamus; *finis* hicce, quem actionibus nostris intendere possumus, *diversus*, ipsaque inde oriunda insignis actionum nostrarum diversitas, *diversas* etiam hic considerationes, *diversasque* infimul, quibus seorsim ea pertractantur, *disciplinas*, merito hic peperit, quas propterea quoque in philosophia practica admittendas omnino esse judicamus. Quatenus actiones enim nostræ ad *corporis*, *statusque*, nostri conservationem dirigendæ sunt, atque id quidem hic *agendum* nobis est, quod *voluntati conditoris* nostri, ipsique *naturæ* nostræ, ex cujus consideratione regulæ huc spectantes practicæ potissimum deducendæ sunt, *convenire* intelligimus, sicque, quidnam *officii* nostri ratio à nobis hic postulet, ex conditoris nostri, nostræque quam jam in præsentî habemus, naturæ, ejusdemque ab eodem dependentiæ, consideratione, totiusque creationis nostræ, quem ratione sola perspicimus, sine, derivare, idque justo conclusionum cum positis suis principiis nexu demonstrare, alloboramus; disciplina quædam inde oritur, quam *jur naturæ*, vel *jurisprudentiæ naturalem*, hodie vocamus. Quatenus vero ad *status* nostri in
hac

haec vita felicitatem promovendam observanda quaedam nobis occurrunt, quae non tam ex ipsa humana naturae consideratione, indeque pendente voluntatis divinae cognitione, fluunt, quam à circumstantiarum quarundam accidentalium consideratione potius, pendent, indeque, ut brevibus rem exprimamus, non tam juris, quam prudentiae, sunt; disciplinam quandam ex regulis, huc pertinentibus, recentiores potissimum scriptores extruxerunt, quam perantiquo, longeque alio sensu olim usurpato, vocabulo *politicam* plerique fere omnes hodie appellant. Quatenus vero tandem actiones nostrae ob obtinendam *intrinsecam animae nostrae in hac vita* felicitatem non minus quoque dirigendae nobis veniunt, ubi eo potissimum omnia redeunt, ut *vitiosos*, & *inordinatos*, animi nostri motus componere, & in ordinem redigere, sicque *perpetuam*, quantum quidem fieri ratione sola potest, serenitatem, quietem, & *tranquillitatem*, eidem inducamus, hucque facientia media felicitate circumspiciamus; disciplina iterum peculiaris, ex doctrinis, huc spectantibus, enascitur, cui pervulgatum iterum, & perantiquum, *ethicæ*, ab aliis vero *philosophiae moralis*, sensu strictiori acceptae, nomen tribuitur. Atque ad hanc moralem philosophiam referre quoque commode possumus, quicquid ad animae nostrae, *post hanc vitam*, promovendam felicitatem ratio ipsa faciendum nobis dicitur. Quod omne cum nostris erga Deum, conditorem, & conservatorem, nostrum, nostrarumque actionum supremum judicem, observandis officiis absolvatur; tota de officiis erga Deum, cultuque divino, doctrina, ratione sola cognita, adeoque altera, & practica, theologiae naturalis pars, ad hanc philosophiae practicae disciplinam commode potest referri. Potiori saltim jure huc, quam ad *jurisprudentiam naturalem*, eadem referri meretur, de quo pauca postea adhuc annotabimus. Tota vero haec philosophia practicae divisio multum aristotelicae illi in *ethicam, politicam, & economicam*, est praefenda.

§. XII.

In hisce omnibus scientiis, & disciplinis, philosophicis ve-

D

FO

Quibus

550.

nova qua-
dam pars
adhuc ac-
cedit.

ro quum *catenus* de illis omnibus, quæ ad felicitatem nostram vel scienda nobis sunt, vel agenda, solum exponatur, quatenus *sola* cujusvis *ratione*, si rite eadem usus quis fuerit, & uti didicerit, cognosci eadem omnia possunt, quippe quo ipso à reliquis, sic dictis, *facultatibus superioribus*, quæ itidem circa nostram felicitatem promovendam versantur, sed ex *alio* longe fonte sua omnia derivant, philosophia differt (a); de *rationis* nostræ *cultura*, *justoque* operationum *intellectus* nostri *usu*, in philosophia quoque ipsa nos quam maxime sollicitos esse oportet, siquidem sine eo non magnos neque in theoretica, neque in practica, philosophia progressus nos facturos esse, sperandum est. Regulas ergo, observationes, & cautelas, huc spectantes, atque ad hunc potissimum usum in genere comparatas, in *peculiarem* quandam *disciplinam*, ob objecti sui à reliquis, hæcenus enumeratis, diversitatem, & amplitudinem, colligere operæ omnino est pretium, cui receptum jam iterum apud antiquos philosophorum *logices* nomen etiam hodie adhuc tribuimus; alio vero nomine etiam *philosophiam rationalem*, à *rationis* nostræ, circa quam versatur, *cultura*, eandem appellamus. Atque *hanc* philosophiæ *partem* equidem satis apte & commode, quando totam philosophiam in partem theoreticam, & practicam, dividimus, ad *practicam* quoque referre omnino poteramus, sicque totam philosophiam practicam in illam, quæ *intellectui*, & illam, quæ *voluntati*, hominis regulas suas practicas præscribat, dispescere, siquidem illud *omne*, quicquid modo in philosophia rationali traditur, *præceos* causa omnino traditur, & præcipitur. Quoniam regularum tamen, & observationum, hic occurrentium, *usus* in *omni*, & theoretica, & practica, philosophia satis insignis, maximeque necessarius, est; rectius quoque hanc philosophiæ practicæ partem, ob hanc ipsam, modo dictam, rationem, *reliquis* disciplinis philosophicis omnibus *præmitti*, sicque primo statim, & introductionis quasi in reliquis subsequentes omnes, loco, in systemate philosophico ipso, existi-

(a) Vid. diff. vera philos. not. poster. sect. 1. §. 14. §. 9. & prolegom. de philos. in genere §. 18. §. 9.

istimamus, pertractari (b). Hanc ergo disciplinam philosophicam quando jam reliquit, supra enumeratis, *ib. oraticæ, & practicæ*, philosophiæ partibus adhuc jungimus; omnia illa sub earum ambitu, putamus, *comprehendi*, quæ referri modo cunquæ ad philosophiam ipsam, in universum spectatam, possunt, sicque totam quoque illam, in toto suo ambitu consideratam, hoc disciplinarum philosophicarum orbe absolvi (c).

§. XIII.

Quando *has ergo solas, & omnes*, ad philosophiam ipsam, vi ^{Fam de} *generalis ejusdem notionis*, pertinere ob hætenus dicta supponi- ^{singulis} *mus, sicque philosophiæ, tanquam totius cujusdam compositi, fines,* ^{horum se-} *limitesque, per partes ipsi proprias, & ad eandem unice pertinen-* ^{orijum ex-} *tes,* ^{ponitur, &} *I. quidem* ^{de logica.}

(b) præpostere ergo admodum hic agit GODOFR. POLYCAP. MVLLERVS, quando ob ipsam illam, hic à nobis adductam, rationem, cum in *philosophiæ facultatibus superior. accommodata, Fr. & Lips. 1718. in 8. ed. tum & in germanico, & ab hoc diverso. philosophiæ totius compendio, sub tit: Weisheit und Klugheit der vernünftigen Welt ib. 1723. in 8. ed. logicam postremo inter omnes partes theoreticæ, & practicæ, loco collocat, & pertractat.*

(c) sunt equidem inter recentiores philosophos, qui *his*, hætenus enumeratis, disciplinis *alias*, recens à se inventas, adhuc addunt: quales v. c. ipsorum *cosmologia, psychologia empirica, teleologia, philosophia practica universalis*, & ejusmodi aliæ sunt. Præter omnem vero necessitatem id ab iisdem fieri, existimamus. Quæcunque ad has novas enim disciplinas, vel scientias, ab iisdem referuntur, illa omnia *aliarum* quarundam, supra jam recensitarum, scientiarum *portiones* quædam sunt, in quibus illa etiam longe *melius*, & in *naturali* suo cum aliis homogeneis *mixtu*, pertractari possunt. Quare enim v. c. doctrinæ de *natura & essentia corporum, ac pendentibus inde affectionibus, de legibus motus, & de elementis*, potiori jure ad *cosmologiam*, quam ad *physicam*, pertinerent? aut quare doctrina de *naturali & supernaturali*, si in *abstracto* spectatur, non ad *metaphysicam*, seu philosophiam primam, in *applicatione* vero si consideretur, ad *theologiam naturalem*, reque bene, recteque, si non melius, rectiusque, quam ad eandem quidem *cosmologiam*, referri possit? quod idem etiam de *perfectione & ordine universi* judicandum est. Et hæc tamen sunt *capita* illa præcipua, quæ cum doctrina de *mundo in genere*, ejusque *definitione*, multis disceptationibus adhuc exposita, *cosmologiam* illam fere integram efficiunt. Neque *teleologia* quædam peculiari, quæ de *finibus* rerum creaturarum agat, si *fines, & usus*, hic *unum idemque* sunt, opus erit, sed tota illa doctrina ad *physicam* recte refertur; immo, quum ab *horum* cognitione præcipua philosophiæ natura-

tes, satis jam, hoc ipso, definiti sunt; ut singularum harum partium, & disciplinarum diversarum, limites ex propriis earundem notionibus, & objectis, accurate quoque definiantur, sollicitè dispiciendum est. De singulis ergo, seorsum spectatis, sigillatim jam nonnulla annotabimus, atque ab illa ipsa, quam ultimo inter easdem loco commemoravimus, initium statim ejus rei hic faciemus. Hic vero quantus se nobis statim, vel in ipso limine, offert differendi campus! quantus hic errorum, quantus disensionum, se prodit labyrinthus! Quot scriptores, & doctores, fere logici in scholis superioribus, & inferioribus, dantur; tot nova fere hujus scientiæ produnt systemata, tot novi protruduntur foetus: utinam non immaturi maximam partem, & licet non sine magno sæpe, & dolore, & molimine, editi, non minus tamen sæpe, quam montium parturientium in proverbio partus, ridiculi. Nolumus illos jam commemorare, qui, pro justis scientiæ hujus systematibus, vel talibus etiam ejusdem compendiis, quæ omnia, ad plenam perfectamque ejusdem pertractationem necessaria, dogmata complectantur, scientiæ potius qualiscunque perquam macilenta, omnique succo, carne, & nervis, carentia, sceleta nobis obrudunt, ut illa pro larvis rectius, umbrisque, quam utili, & succulenta, philosophiæ parte, mereantur haberi. Quando finem enim dicendi faceremus, si de illis omnibus, quæ tali hodie habitu, vel ex recentissimorum scriptorum foetibus, incedunt, hic vellemus exponere. Extat miserrimum ejusmodi hujus disciplinæ sceleton in celeberrimi cujusdam philosophi epitomatore latino, ejusque institutionibus philosophicis, duobus in 8. voluminibus a. 1725. editis, cujus, quod referre debebat, prototypon logicum ipsum multis necessariis justis corporis partibus adhuc caret. Illos ergo hic solum memorabimus, qui, cum in plerisque officio suo fere faciant satis, vel non pauca tamen, maxime necessaria, atque ad scientiæ hujus integritatem pertinentia, capita plane omittunt, quasi opus nihil esset, ut de illis quædam monerentur; vel peregrina etiam, atque ad alius longe scientiæ forum

spe

naturalis & dignitas, & utilitas, pendeat, male ab eadem separatur: quod idem & de psychologia empirica, intuitu psychologiæ rationalis, certo quodam modo valet. De philosophia vera practica universali infra adhuc dicemus.

spectantia; loco maxime alieno, admiscet, vel utroque tandem modo simul hic delinquunt (a). Sunt enim, qui v. c. multiplex illud, quod inter ideas nostras intercedit, discrimen vix digito extremo attingunt, parumque, aut nihil, de idearum omnium origine à sensibus, novasque ex his formandi ideas modis, hic tradunt; sunt, qui omne illud, quicquid de terminis, idearum nostrarum signis, & quasi vehiculis, externis ad hanc scientiam referendum est, sicco, quod dicitur, pede prætereunt; sunt quoque, qui quicquid de diversis iudiciorum, & propositionum, generibus hic tradi meretur, silentio omne involunt, & tantum non ad pedantissimum referunt: sine quibus tamen omnibus nemo vel ipse distincte, solideque, de re aliqua iudicaverit, vel aliorum iudicia sub examen revocaverit. Alii logicam bene sibi constare existimant, si vel maxime nihil vel de veritate in genere, vel de veritatis omnis criteriis, & principis, in eadem occurrat; satisque intellectus nostri vitis, & erroribus, mederi illam posse putant, etsi nihil vel de erroribus, errorumque causis, vel de præiudiciis, variisque præiudicatarum opinionum fontibus, præcipiat. Et, ut multa alia præteramus, sunt, qui plenam, perfectamque, huius disciplinæ faciem jam esse posse sibi persuadent, si vel maxime nihil de ratiociniis, variisque ratiocinandi modis, & generibus,

ho-

- (a) Dabunt hic vero nobis veniam lectores nostri, si illos, in quorum scriptis hos, & subsequentes, defectus annotavimus, nominibus suis, in primis si superstitiosos adhuc fuerint, compellatos hic non invenerint. Vitia, & defectus, scientiarum hic indicare animus nobis est, prout in horum, vel illorum, doctorum scriptis eadem observare nobis licuit, non viros vero eruditos ipsos perstringere, bilemque illis movere, vel, quod videri forsitan poterat, bellum ipsis plane indicare. Qui scripta ipsorum perlustravit, is, certe, facile quoque observabit, quinam illi sint, ad quos digitum hic intendimus. Quibus illorum vero scripta vel visa nondum sunt, vel saltem non lecta; illis etiam sufficet, si novos ipsos perspicere, eosque & ipsi evitare, & in aliis, ubi occasio ita tulerit, diiudicare, didicerint. Quoniam veritatis enim causa, & scientiarum incrementa, quantum in nobis quidem est, promovendi gratia, quæcumque hic monemus, afferimus; invidiam etiam, & odium, illorum, quibus sua placet Diana, evitare nobis simul liceat. Quicquid de huius vero, & sequentium scientiarum, navis hic tradimus; illud vel ex ipsa earundem, in superioribus jam tradita, notione per se clarum esse, neque longa probatione indigere, existimamus.

horumque omnium *fundamentis*, & *legibus*, in eadem tradatur; nec de *sylogismis*, quippe quos cum *ratiocinis* tantum non omnes adhuc confundunt, *illorumque* diversis *generibus*, & *fundamentis*, quicquam doceatur. Imposuit enim hic multis CHR. THOMASII, & GOTTL. GERH. TITII, aliorumque, qui hos in primis sequuntur, autoritas, quippe qui totam de *sylogismo* doctrinam vel *repudiant*, & *supervacuis* annumerant, vel, quod *rationes* regularum *sylogificandarum* *ignorant*, *erroris* perpetuo *posulant*. Meminisse vero bonos illos viros oportebat, *sylogismos*, modo ridiculus illorum abusus, qui majoribus nostris perquam familiaris erat, tollatur, *optimum*, *evidentissimumque*, in se *demonstrandi* veritates cognitae *medium esse*, *legerque*, & *regular*, illorum, quarum *rationes*, & *fundamenta*, tamen multi illarum *contemptores*, cum TITIO, ignorant, *geometrica* omnino *certitudine* niti.

§. XIV.

Quod &
hic conti-
nuatur
argumen-
tum.

Qui talia vero, tantaque, dogmata in hujus quidem disciplina pertractatione *omittunt*, & *negligunt*; num, quaeso, illi *justos* ejusdem *limites* definire, quidve ad *veram* philosophiam *rationalem* requiratur, intelligere, dici possunt? Num *rationalis* enim esse philosophia potest, quae ea, quae ad *rationis* nostra in veritate vel inveniendae, vel dijudicandae, & ab erroribus discernendae, vel apte tandem demonstrandae, & cum aliis communicandae, *culturam* maximopere necessaria sunt, vel *non curat*, vel plane *ignorat*? Scilicet, quale *sol* sine luce sua foret *mundi lumen*; talis *ejusmodi* *logica*, quae his, & ejusmodi capitibus aliis, caret, est *philosophia rationalis*. Et ejusmodi tamen scriptores *compendiarios* plerique fere *discentium* hodie in primis amant, siquidem sic, *minori labore*, & *studio*, *scientiam* aliquam *perdiscere* se posse, existimant. Non parum *damni* vero & *discentibus*, & *scientiis* ipsis, affert, quod *philosophorum* multi sic rem pro *mero suo arbitrio* hic agunt, atque, quicquid *ipsis* modo *placet*, ad *scientiam* aliquam referunt, atque *idem* tamen, *communeque* cum aliis, *nomen* *mutilis* hisce suis *sceleribus* vindicant. *Decipiuntur* enim, hoc modo qui *scientiae* cuidam *operam* navant, atque pro *integra*, omnibusque

que suis numeris perfecta, & completa, scientia sæpe vix duas tertias, aliquando vix dimidiam, tertiamque plane, partem, sub pleno totius scientiæ nomine, & titulo, redimunt. Uti hi vero, hisque similes, in necessariis multis hujus disciplinæ partibus deficiunt; ita non pauci alii, qui eodem tamen simul defectu laborant, novum eidem nævum adhuc adjungunt, dum peregrina multa, atque ad hujus disciplinæ ambitum nequaquam pertinentia, eodem tamen simul concludunt, sicque in utrumque extremum, eadem opera, irruunt. Non de illis jam loquimur, quos supra jam tetigimus (§. 7.), qui occasione regularum quarundam logicarum ad argumenta integra vel physica, vel metaphysica, pneumatica, & moralia, quæ illis, vel quibus hæc, lucem aliquam affundunt, pertractanda dilabuntur. Et si & illud enim minus methodice fit; tolerari tamen adhuc magis, in ejusmodi præsertim scriptoribus, poterat. Sed ad illos hic potius digitum intendimus, qui doctrinas, ab hujus disciplinæ scopo plane alienas, tanquam ipsi proprias, vindicant, invitoque quasi collo eidem obtrudunt, locoque plane inconvenienti, & inepto, non aliter fere eidem, ac peregrini & coloris, & contextus, pannum vestimento alicui, affluunt. Quot enim non integram fere ontologiam in eandem olim intulerunt? Neque vel ex recentioribus exempla illorum desunt, qui vel occasione doctrinæ de prædicamentis, quam ad doctrinam de ideis substantiarum, & modorum, referunt, tantum non totam illam in logicam scientiam adhuc infarciunt, vel alia quoque quacunque oblata occasione metaphysica, & ontologica, huic scientiæ admiscunt. Ut illos jam taceamus, qui, aristotelicorum tractandi methodum sequuti, locos suos, uti vocabant, topicos, vel dialecticos, qui rectius arti oratorie hodie à plerisque vindicantur, fusius in hac scientia olim pertractabant. Pauciores tamen illorum hodie occurrere, qui in excessu hoc modo, quam qui in defectu, peccant, experientia satis docet.

§. XV.

Id vero, etsi non ad solam hanc scientiam pertinet, quin *ubi gen-
eidem potius cum reliquis fere omnibus commune est, præterire ralis quis-
hic dam*

dem, & reliquis discipl. philos. apud multos communis, descriptus adhuc notatur.

hic silentio non possumus, quod, si vel maxime iustus argumentorum ipsorum delectus institutus hic à nonnullis adhuc fuerit, tali tamen plerumque ordine eadem ab iisdem collocantur, qui pro nullo plane reputari poterat, quemque casus potius sortitus, quam ex ipsius objecti consideratione petita ratio, ipsis suggestisse videtur. Scilicet idem illud, quod in superioribus iam confutavimus, *prejudicium*, quod *methodus* nempe *arbitraria* sit, & esse debeat, plerisque etiam *hic* imponit, eoque plane adducit, ut sibi persuadeant, parum interesse, quo quidvis collocetur, & proponatur, *ordina*, dum in ipsa scilicet scientia aliquo modo loco occurrat, & pertractetur. Unde de eo modo plerosque sollicitos esse videas, ut *homogoneas*, hoc est, ad unum idemque argumentum speciale spectantes, doctrinas v. c. de *definitionibus*, *divisionibus*, *propositione*, *demonstratione*, &c. in unum quoddam caput compingant, in eodemque totum pertractent; num hoc, illudve, autem caput recte hoc, & non alio, ponatur loco? num ea, quæ in eodem pertractantur, ex *antecedentibus* fluant, & *intelligi* jam ex *iisdem* possint? immo &, num *omne* illud, quod eodem comprehenditur, jam pertractari *hic*, & explicari ex *precedentibus*, queat, an minus? & quæ ejusmodi alia sunt, quæ *animam* tamen quasi totius *methodi* constituunt, de eo vero paucos cogitare videas. Etenim, ne hoc quidem *sensu*, si quid iudicamus, *methodus* plane *arbitraria* est. Non eodem enim plane redit, nec nihil omnino refert, sive argumentum aliquod *ante*, sive *post*, aliud quoddam pertractetur; nisi, parum referre, existimare quis velit, sive id, sine quo intelligi alterum distincte nequit, *conclusionibus* suis *premittatur*, sive *longo* post eadem *intervallo* demum, in totius systematis ædificio, *pertractetur*. Antiquiorum plerorumque hæc fuit tractandi *methodus*, quam *multi recentiorum* adhuc secuti sunt, quæ *tot* vero in philosophia *confusiones*, tot *dissensiones*, & *logomachias*, nobis peperit, ut, qui *lernam malorum* in scientiis philosophicis illam dixerit, non præter meritum quicquam affirmaverit. *Medetur* huic aliquantum malo recepta hodie apud *recentissimos* plerosque scriptores philosophicos tractandi *methodus*, quæ à notionibus vel *in se evidentissimis*, vel *alibi jam explicatis*, tracta-

tio-

tionis initium capitur, atque ex *his* demum, iusto ordine, reliqua deducuntur. Sed, si verum faciendum est, etsi id & maxime opere omnino necessarium, & laude sua dignissimum, est, uti ex dictis satis per se patet, & consequitur; nondum illud tamen *omne* exhaurit, quod ad *justam* integræ cujusdam disciplinæ *pertractationem*, existimamus, requiri. Nondum enim *cessavit*, ut in *singulorum* quorumvis argumentorum pertractatione à notionibus vel in se evidentibus, vel alibi, & in antecedentibus, jam explicatis, tractationis fiat initium, sicque in *subsequentibus* nihil occurrat, quod *premitteri*, nec in *antecedentibus*, quod *post alia* demum, debuisset, pertractari; sed de *singulorum* etiam istorum argumentorum *inter se nexu*, & ad *habendum totius disciplinæ relatione*, simul semper est cogitandum, quo lectori statim pateat, quare hoc, illudve, argumentum non *hoc solum*, illove, inter *reliqua*, ibidem occurrentia, argumenta *loco* debuerit pertractari, sed in genere quoque ad *hanc*, *illamve*, plane *scientiam* relatum sit, & per *finem*, eidem præfixum, *generalem* referri omnino debuerit, ne de *coelo* quasi *delapsum* jam hic esse videatur (a). Nisi hoc enim modo de

(a) Hæc in ipsorum *geometrarum* plerorumque tractandi *methodo*, non immerito, suo tempore jam, aliqua ex parte, taxavit *autor. art. cogit. part. IV. cap. IX. p. 150.* edit. halenf. a. 1718. in 8. ubi inter *defectus*, in *geometrarum* *methodo* passim obvios, de quibus *integrum* istud *caput* exponit, *ur. V.* etiam hunc refert, quod *naturalem rerum ordinem* non observent, atque de hoc defectu statim *l. c.* ita commentatur: *turpissimum*, inquit, uti verba ejus ex *versione latina* fluunt, *geometrarum vitium* hoc est: *nullum enim illi ordinem sibi observandum rati sunt*, modo priores *propositiones* ita *disponant*, quo *posterioribus* possint *demonstrandis* *inservire*; ac proinde *veræ methodi regulas* negligentes, - - *omnia confundunt: una lineas & superficies, triangula & quadrata*, commiscent. *figurarum* ope *linearum* proprietates *demonstrant*, aliaque multa *invertunt*, unde *scientia* pulcherrima *labes* *fidissima* *aspergitur*: que porro *variis*, ex ipso *EVCLIDE* *petitis*, *exemplis* *illustrat*, tandemque *concludit*: *Exscribendus nobis esset Euclides, si omnia hujus vitii exempla vellemus adducere. illum tamen solum eorundem hic reprehendit necesse*, quo *illam* *methodi* *regulam* negligant, *qua docemur, à simplicibus. & maxime generalibus, semper ordiri, ut demum ad composita & particularia descendamus. Alterum vero illum ad quem nos digitum hic simul intendi-*

de argumentorum singulorum, ad scientiam quamcunque relatorum, inter se nexu simul cogitaverint, qui elaborandis integris disciplinis philosophicis vacant; omne illud, quicquid circa ipsorum argumentorum *delectum* agunt, mere *arbitrarium* aliis videbitur, sicque ad definiendos justos scientiarum istarum limites insufficientis semper manebit. *Nimum*, equidem scio, nimisque *laboriosum*, nedum *scrupulosum*, hoc illis iterum esse videbitur, qui *methodum* suam *arbitrariam* semper crepant; sed *nimum*, quoque scio, hoc illis solum videbitur, qui *superficiariam*, in omni scientiarum genere, cognitionem *solum* amant, & ad *solidam* non aspirant: *laboriosum* vero, & *scrupulosum*, illis tantum, qui *compendiariam* scientiam amantes, ex omnibus aliquid solum scire gestiunt, quo eo citius *polyhistorium* aliquam affectare apud imperitos possint. Quibus *certitudo* vero, & *incrementa*, scientiarum, cumprimis philosophicarum, cura, cordique, sunt; illi, non *præter* rem hæc à nobis moneri, facile percipient.

§. XVI.

dimus, *nævum*, quando *justus* nempe *argumentorum* inter se *nexus* negligitur, qui que geometris multis non minus familiaris est, ne quidem tangit. Neque vero id, si verum fatendum est, vitio verti geometris potest, quamdiu intra *proprium* suum *forum*, *fundumque* quasi, se continent. Neque enim vel *idea circuli* cum *idea trianguli*, vel *trianguli* etiam *idea* cum *idea quadrati* &c. quomodoenique *coheret*, ita, ut de altera ex altera *deducenda*, alteriusque cum alterutra *nexu*, anxie cogitandum sit. Unde *parum* quoque refert, si de *circulis*, si de *triangulis*, in se spectatis, vel *priori*, vel *posteriori*, loco alicubi agatur; neque de eo in utriusque pertractatione laborare necesse est, quomodo, finita v. c. de *circulis* doctrina, ad doctrinam de *triangulis* *transitus* commode possit fieri, talisque, qui *totius discipline fini* respondeat, & ex eodem per se quasi consequatur, *nexus* inter utramque inveniri. *Hoc* omne vero in disciplinis *philosophicis* longe *aliter* se habet, si *justo* pertractari *ordine* debent; siquidem de *tali* hic argumentorum inter se *nexu* laborandum est, vi cuius *sequentia* non solum ex *antecedentibus* intelligi, sed manifestum quoque simul, possit, reddi, quod & *antecedentia*, & *consequentia*, *totius discipline fini* convenient, huicque adeo & convenienter ad *hanc*, *illamve*, disciplinam fuerint *relata*. Quoniam *hæc* vero tractandi *methodo* *geometricæ*, & *mathematicæ*, in rebus mere *mathematicis* parum *opus* habent, indeque & *minus* illi *affert* sunt; ejusdem etiam in rerum, & disciplinarum, *philosophicarum* pertractatione paulo *negligentiores* esse solent: unde & hic *nævus* *omnibus* *cel.* ejusdem *mathematici scriptis philosophicis*, cum *germanicis*, tum *latinis*, adhuc adhæret.

§. XVI.

Generale hoc erat, quodque ad omnes disciplinas philosophicas, ^{De me-}rite constituendas, adhuc pertinebat, monitum: unde & circa ^{rhapsica.} primam illarum statim id afferre in medium voluimus, ne circa singulas isthæc iterum, iterumque, monere necesse esset. Ut circa singulas tamen istas hæc sibi lectores nostri in memoriam semper revocent, atque, tanquam de singulis seorsum monita, cogitent, ab iisdem contendimus, in viam jam, ex hoc quasi diverticulo, redeuntes. Ad metaphysicam enim, sive primam, quam vel ipsi aristotelici ita vocant, philosophiam (a), pedem jam proferimus. Quid nobis vero hoc nomine veniat, qualisque à nobis sub eodem cogiteretur, hicque indicetur, scientia, id vero ex superioribus jam satis patet (§. 10.). Ostensum autem nobis alio loco jam est (b), scholasticorum errorem, malamque librorum aristotelicorum, quæ sub hoc nomine adhuc prostant, interpretationem, occasionem effingendæ huic discipline primam dedisse, quum ARISTOTELI ne in mentem quidem unquam venerit, vel ontologiam, vel multo adhuc minus, theologiam, aut pneumatologiam, quandam naturalem, hisce libris tradere. Nec patitur vero hic locus, præsentisque instituti ratio, nec necesse etiam est, ut fufius id à nobis hic commonstretur; quum ad oculum id alio loco jam evictum, & ipsa argumenti librorum aristotelicorum recensione copiosiori satis extra dubitationem omnem, sit, positum (c). Id modo hic annotandum nobis venit, quod antiquiorum, & recentiorum, omnium, quam de hac scientia vel hodienuum sibi formant, notio hoc uno scholasticorum errore, & præiudicio, nitatur. Non aliam enim vel recentissimi scriptores metaphysici habent causam, cur sub hoc nomine vel solam, ita dictam, ontologiam, vel ontologiam cum pneumatologia, & theologia naturali, simul, pertractent, quam, quod à scholasticis, & aristotelicis, ex hac ipsa erronea persuasione, & vitiosa librorum aristotelicorum explicatione, ad hanc discipli-

(a) vid. proleg. hujus scientiæ, tom. 1. uberior. in philos. introduct. comprehensæ, §. 4. & 45.

(b) in allegat. modo prolegomenis §. 29. sq.

(c) loc. nempe cit. §. 8. sq.

plinam olim hæc relata, & ex libris Aristotelis, præter ipsius intentionem omnem, exculpta sunt. *Non infelix* tamen hic scholasticorum, si verum fatendum est, fuit error; siquidem sine eo & sic dicta *ontologia*, & *pneumatologia*, atque *theologia* naturali, quippe de quibus nec ARISTOTELES, nec alius quisquam *græcorum* philosophorum, unquam cogitavit, *carendum* nobis forsân, vel hodiernum, in philosophia esset. Quoniam hoc vero modo omne illud, quicquid circa hujus disciplinæ pertractationem hæctenus *usu* receptum est, mero errore, & præjudicio, nititur; in castum omnes illi jam necessario laborant, qui hanc suam tractandi rationem quasi *à priori*, ex nomine metaphysicæ vindicare, indeque, nescio quam, *philosophiam transcendentalem* sibi effingere, allaborarunt, quæ & *ontologiam*, & *pneumatologiam*, & *theologiam naturalem*, quibus *cosmologiam* suam recentiores adhuc addunt, *sua*, *ambituque*, suo complecteretur, atque *generali sua notione* quasi necessario includeret. Et ipsius enim hujus nominis, quisquis etiam ejusdem autor est, longe *aliam vim*, & *intentionem*, esse, neque *transcendentalem* ejusmodi philosophiam, ex primorum autorum consilio, indicare, suo itidem loco non minus iam annotatum est (d).

§. XVII.

(d) vid. sæpe cit. prolegom. §. 2. sq. Ex eodem vero errore videtur profuixisse, quod cel. SYRBIVS in suis *philosophia prima institution. Jen. 1719.* in 8. edit. tres hujus disciplinæ partes constituit: *architectonicam* nempe, quæ, uti vel ipsum rubrum apud eundem habet, præter *theologiam philosophicam*, omnis eruditionis fundamenta, principia & methodum, ex ipsius hominis consideratione derivata, sistit; tum *metaphysicam*, quæ philosophiam occultam tradat; & denique *ontologiam*, quæ notiorum philosophicarum, vulgo astratorum, explicationem contineat. Quamvis prima illa, aliis fere hæctenus ignota, pars novo, illoque speciatim, videatur niti præjudicio, quo *scholastici*, & *aristotelici*, metaphysicam suam *reginam scientiarum* reliquarum appellabant, quæ *his*, tanquam *sanctis*, *subditisque*, suis de ente suo tantum, quantum ipsis quidem conveniat, attribuat, atque inter illas quasi varie dispergiatur. RVDIGERVS vero, qui totam philosophiam in *sapientiam*, *justitiam*, & *prudentiam*, nova quadam ratione, distribuit, *metaphysicam* ad *justitiam* refert, in eademque, præter *ontologiam*, etiam *doctrinam de Deo*, & *officiis erga Deum* observandis, *cultuque divino*, pertractat. vid. ejus *philos. synthet. seu institut. erudit. Fr. ad M. 1717.* in 8. ed. p. 361. sq. & ejusdem *philos. pragmat. Lips. 1723.* in 8. ed. p. 3. seq.

§. XVII.

Quum nec per *primi* ergo *autoris* institutum, cuius scripta occasionem huic disciplinæ primam dederunt, nec per *ipsum* ejusdem *nomen*, quippe longe alio fine, sensuque, eidem olim impositum, scientiæ hujus *objectum determinatum* sit, quicquid à *scholasticis* verò, *Idem continuatur arguatur tum.* illorumque sequacibus *aristotelicis aliis*, hic hætenus factum est, nudo errore & præjudicio nitatur (*per §. præc.*); danda nobis jam eo magis est opera, ut, siquam *hujus nominis* scientiam ad *reliquas* disciplinas philosophicas relaturi adhuc in posterum sumus, accurate, & ex generali philosophiæ, rerumque ad theoreticam philosophiam pertinentiam, indole, & natura, *objectum* ejus determinemus. Quumque præter res *materiales*, & *immateriales*, nihil supersit, quod contemplationis nostræ *objectum* possit fieri, quam *notiones* quædam *generales*, tum rebus omnibus, *actu existentibus*, sive materialibus, sive immaterialibus, tum *mere* etiam *possibilibus*, communes, ex quibus notionibus generatioribus porro *principia* quædam *universaliora* consequuntur, quæ *aliis* dogmatibus, & veritatibus, philosophicis *fundamenti* loco inserviunt, summamque illis & *evidentiam*, & *certitudinem*, conciliant, hæc autem omnia iterum propter suam & *amplitudinem*, & singularem inter se *affinitatem*, & ab aliis aliarum scientiarum *objectis differentiam*, ad *peculiarem* quandam *disciplinam* referri mereantur; his jam, si memoriam & primæ *originis*, & *scholastici erroris*, conservare simul volumus, *metaphysica*, sin ex *rei* potius, *objectique*, natura desumere appellationem volumus, *primæ* rectius *philosophiæ*, nomen tribuere possumus. Illi ergo tum huic scientiæ præfigendi erunt *limites*, qui à *confusa* illa *antiquioris* metaphysices notionem quam maxime *recedant*, atque intra determinatum suum *objectum* se contineant, *nihilque* adeo vel cum *pneumatoliga*, vel cum *theologia naturali*, vel cum *alia* *quacunque* scientia, *commune* habeant. Ex generalissimis ergo *entis*, sive rei *actu* existentis, in genere spectati, & *possibilitatis*, conceptibus, vi *primi* contradictionis *principii*, illæ successively conclusiones, & notiones, deducendæ sunt, quæ *generalissima* quædam demonstrandi *fundamenta* constituent, omniumque tam vere existentium, quam *mere* *possibilem*, cognitioni lucem debitam affundant, sicque ad *maximum*, qui *possibilis* modo est, & *certitudinis*, & *evidentiæ*, gradum philosophicam nostram cognitionem deducant.

Tali

Tali tamen simul, etiam hic, argumenta singula sunt collocanda *ordine*, ut non *subsequentia* solum *intelligi ex antecedentibus* possint, sed *alia* etiam *ex aliis* naturali adeo nexu *fluant*, quo vel ex eo quilibet statim intelligat, nec ad *aliam* quamdam *disciplinam* referri argumenta, hic occurrentia, debuisse, nec *alio* quoque, eoque meliori, *ordine* vel hic pertractari eadem potuisse. Etsi talis enim tractandi ratio in *scholasticorum* metaphysica, quatenus vel ut *ontologia*, vel ut nudum etiam plane terminorum philosophicorum, spectabatur, *lexicon*, sperari non poterat; in *nostra* tamen, quam nos hodie metaphysicam facimus, scientia, quatenus jam *philosophia* quædam *prima* est, locum hæc habere quam maxime posse, luculento aliquo exemplo satis jam ostendimus (a). Sic enim gradum, & dignitatem, *geometriæ* cuiusdam *philosophicæ*, ad quam hanc disciplinam jam evehere studemus, jure meritoque eadem demum obtinebit, totque tandem eruditionem nostram omnem, &, per hanc, vel ipsam vitam nostram, felicitatibus beabit, quot nugis, ineptiis, & erroribus, ex scholasticorum, aliorumque illos insequentium, culpa, in theologia potissimum, omnia olim replevit.

(a) in *novæ* nempe hujus discipline elaboratione, *Tomo I. uberioris introductionis* comprehensa.

COROLLARIA DEFENDENTIS.

I.
Præscisso symbolorum usu, nulla nobis amplius supererit abstrahendi facultas.

II.
Quid tò conceitum sibi esse in genere sit, definiri hæcenus non potuit.

III.
In Saturno, si nullos ille alit astronomos, opticis instrumentis instructos, profunda erit totius telluris nostræ ignorantia.

IV.
Præmia, pœnæque, non omnino tollere e mundo videntur, qui libertatem e vita tellunt.

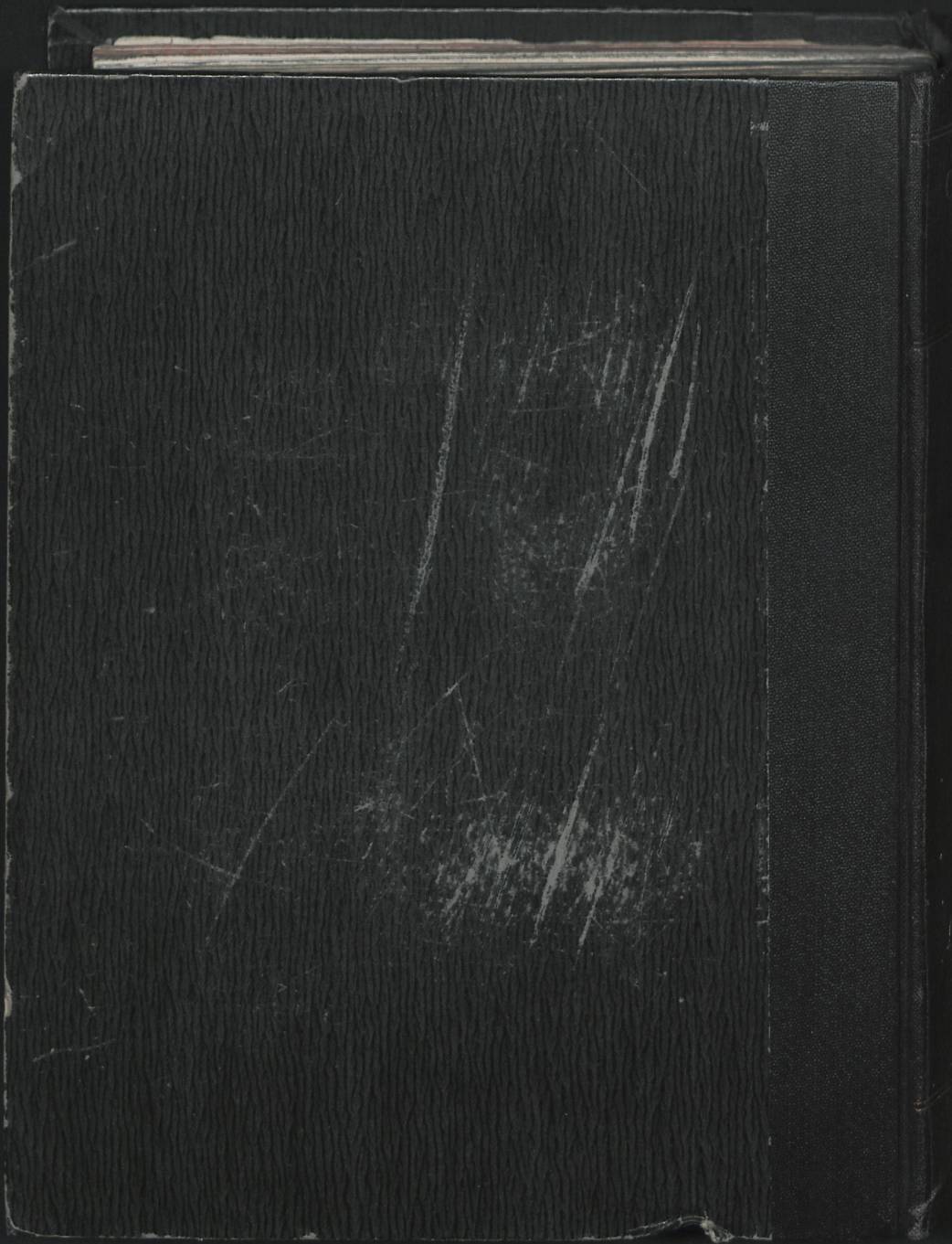
Görlitzer, Diss., 1736 (1)

Sb. f

WIP

18

1736, 5

5

Q. E. F. Q. S.
DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE

DEFINIENDIS
IUSTIS SCIENTIARVM
PHILOSOPHICARVM
LIMITIBVS,

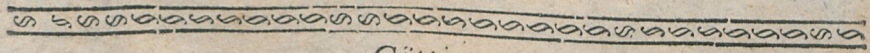
1736

PRIOR,
QVAM
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA,

PRÆSIDE
SAMVEL. CHRISTIANO HOLLMANNO

LOG. ET MET. P. P. O.
ad diem XXI. Jul. A. M DCC XXXVI.
IN AVDITORIO PHILOSOPHICO

DEFENDET
JOH. CHRISTIANVS CLAPROTH,
OSTERODA-CHERVSCVS,
L. L. & Philof. Cultor.

Göttingæ
Litteris Joh. Frider. Hageri.

